References

1. Aristov A.V. Vzaimootnosheniya samoderzhaviya i ofitserskogo korpusa Rossiyskoy imperii v nachale XX veka / A.V. Aristov // Vestnik voennogo universiteta. – 2007. – № 3 (11). – S.96–99.

2. Baran I.V. Voenni diyi ta ruynuvannya na teritoriyi Shidnoyi Galichini (serpen 1914–cherven 1915 rr.): avtoref. dis. ... kand. ist. nauk. – LvIv, 2010. – 18 s.

3. Bahturina A.Yu. Okrainyi Rossiyskoy imperii: gosudarstvennoe upravlenie i natsionalnaya politika v godyi Pervoy mirovoy voynyi (1914–1917) / A.Yu. Bahturina. – M., 2004. – 394 s.

4. Berest I. Viselentsi ta bizhentsi z Galichini ta Volini v roki Pershoyi svitovoyi viyni / I.Berest // Visnik natsionalnogo universitetu "Lvivska Politehnika" "Derzhava ta armiya". – Lviv, 2006. – № 571. – S.201–207.

5. Velika viyna (1914–1918) i Ukraina [upor. O.P. ReEnt]. – K.: "KIio", 2014. – 720 s.

6. Velikochiy V.S. Ukrayinska istoriografiya suspilno–politichnih protsesiv u galichini 1914–1919 rr.: monografiya / V.S.Velikochiy. – Ivano–FrankIvsk, 2009. – 812 s.

7. Getrell P. Bejency i problema pola v Rossii vo vremya Pervoi mirovoi voiny / P.Getrell. – SPb., 1999. – S.112–128.

8. Kirienko O.YU. Viiskova cenzura v Ukraini (lipen 1914 r. – lyutii 1917 r.) avtoref. dis. ... kand. ist. nauk. – Kiiv, 2011. – 21 s.

9. Kolyada I. A. Ukrainska inteligenciya v Rosii: suspilno–politichna ta socialno–kulturna diyalnist (druga polovina XIX – pochatok XX st.) / I. A. Kolyada. – K.: Institut istorii Ukraini NAN Ukraini, 2010. – 400 s.

10. Krivoshina B.M. Ukraina v Perwii svitovii viini: vitchiznyana istoriografiya: avtoref. dis. … kand. ist. nauk: spec. 07.00.06 "Istoriografiya, djereloznavstvo ta specialni istorichni disciplini". – Luck, 2004. – 21 s.

11. Kuchera I. V. Politika rosiiskoi okupaciinoi administracii v Shidnii Galichini u 1914–1917 rr.: avtoref. dis. … kand. ist. nauk: spec. 07.00.02 "Vsesvitnya istoriya". – Chernivci, 2005. – 19 s.

12. Litvin M. Ukraina u Perwii svitovii viini: suchasna rosiiska istoriografiya problemi / M.Litvin // Viiskovo–naukovii visnik. – 2005. – Vip.7.– S.35–47.

13. Lozinska I. G. Rosiiski voenni general–gubernatorstva u Galichini v period Perwoi svitovoi viini: avtoref. dis. ...kand.ist.nauk: 20.00.22. – Lvivskii nac. un–t, 2010. – 19 s.

14. Lyubchenko V.B. Rosiiska okupaciina administraciya u Galichini ta na Bukovini / V.B. Lyubchenko // Velika viina (1914–1918) i Ukraina. – K.: TOV "Klio". – S.248–301.

15. Mazur O.YA. Shidna Galichina u roki Perwoi svitovoi viini (1914–1918): Avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 20.02.22 / Derjavnii un–t "Lvivska politehnika"; Institut gumanitarnoi osviti. – Lviv, 1997. – 20 s.

16. Makarchuk S.A. Moskvofilstvo: vitoki ta evolyuciya idei (seredina XIX st. – 1914 r.) / S.A. Makarchuk // Visnik Lvivskogo universitetu: Seriya "Istoriya". – Lviv, 1997. – Vip.32. – S.82–89.

17. Mak–Ki A. Suhoi zakon v gody Pervoi mirovoi voiny: prichiny, koncepcii i posledstviya suhogo zakona v Rossii 1914–1917 / A.Mak–Ki // Rossiya i Pervaya mirovaya voina (materialy mejdunarodnogo nauchnogo kollokviuma). – S.Pb., 1992. – S.395–406.

18. Markovecka G.M. Paperovi growovi znaki i boni Shidnoi Galichinit 1914–1917. – Avtoref. dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.06. – K., 2003.

19. Mawkin A. Trete otdelenie v Galicii / A.Mawkin // Sekretnye materialy. – 2008. – № 6. – S.22–28.

20. Milko V.I. Poziciya deputativ IV Derjavnoi dumi tshodo "galickogo pitannya" / V.I. Milko // Velika viina (1914–1918) i Ukraina. – K.: TOV "Klio". – S.326–332.

21. Moskal G. Institut timchasovgo general–gubernatora v Ukraini u kinci XIX – na pochatku XX st. Avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.01. – Harkiv, 2002. – 19 s.

22. Olievskii O. Velika viina: chas vidchujennya i jorstokosti / O.Olievskii // Pitannya istorii novogo ta novitnogo chasu. – Chernivci, 1999. – Vip.6. – S.248–254.

23. Olievskii O. Diti pid chas Perwoi svitovoi viini. 1914–1918 rr.: socialno–psihologichnii aspekt / O.Olievskii // Perwa svitova viina: istorichni doli narodiv. – K., 2004. – S.297–299.

24. Papakin G. Djerela dlya doslidjennya istorii rosiiskih organiv upravlinnya Shidnoyu Galichinoyu ta Pivdennoyu Bukovinoyu pid chas Perwoi svitovoi viini (1914–1917) (sproba oglyadu za dovidkovimi vidannyami) / G.Papakin // Specialni istorichni disciplini. – chislo 16. – S.64–76.

25. Pater I. G. Status okupovanih teritorii Galichini i Bukovini v 1914–1917 rr. / U kn.: Istoriya derjavnoi slujbi v Ukraini: u 5 t. – K., 2009. – T.1. – S.379–409.

26. Petrii I. YA. Pam'yatki memuarnoi literaturi yak djerelo do istorii shidnoi Galichini periodu Perwoi svitovoi viini: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk. – Lviv, 2010. – 18 s.

27. Popik S.D. Ukrainci v Avstrii 1914–1918. Avstriiska politika v ukrainskomu pitanni periodu Velikoi viini / S.D. Popik. – Kiiv–Chernivci: Zoloti litavri, 1999. – 236 s.

28. Reent O.P. Perwa svitova viina v ukrainskii istoriografii // Velika viina (1914–1918) i Ukraina // O.P. Reent,B.M. YAniwin. – K.: TOV "Klio". – S.17–60.

29. Rublov O.S. Zahidnoukrainska inteligenciya u zagalnonacionalnih ta kulturnih procesah (1914–1939) / O.S. Rublov. – K.: Institut istorii Ukraini NAN Ukraini, 2004. – 648 s.

30. Savchenko V.N. Vostochnaya Galiciya v 1914–1915 godah: Etnosocialnye osobennosti i problema prisoedineniya k Rossii / V.N. Savchenko // Voprosy istorii. – 1996. – № 11–12. – S.95–106.

31. Serdyuk O. Bijenstvo v Ukraini pid chas perwoi svitovoi viini / O.Sidak // Problemi istorii Ukraini XIX – pochatku XX st. – K., 2002. – Vip.4. – S.111–132.

32. Sidak V.S. Diyalnist specslujb Rosiiskoi imperii na ukrainskih zemlyah Avstro–Ugortshini (kinec XIX – pochatok XX st.) / V.S. Cidak // UIJ. – 1998. – № 3. – S.84–92.

33. Stepanenko A. Blagotvoritelnost pravoslavnoi cerkvi v Ukraine v period pervoi mirovoi voiny) / A.Stepanenko // Problemi istorii Ukraini XIX – pochatku XX st. – Vip.4. – S.133–154.

34. Suhii O. Galichina: mij Shodom i Zahodom. Narisi istorii XIX – pochatku XX st. / O.Suhii. – 2–ge vid., dop. – Lviv, 1999.

35. Colner E. Istoriya Avstrii / Per. s nem. / E.Colner. – Lvov: Letopis, 2001. – 453 s.

36. YAremchuk V. Derjavotvorchii proces u zahidnii Ukraini ta Perwa svitova viina / V.YAremchuk // Perwa svitova viina i slov'yanski narodi. – K., 2004. – S.90–96.

37. Mark von Hagen War in a European Borderland: Occupations and Occupation Plans in Galicia…// Rejim dostupu: http://www.librarything.com/work/4945671.

Ylnytskyy I. V., *lecturer, Kalush Polytechnic College (Ukraine, Kalush),kolyada.i.a@yandex.ru*

Temporary military goernor–generalship of Galicia (September 1914 – March 1916): historiographical aspect

Themain aspects ofthe study ofproblems in the functioningof the Russianoccupationadministration inGalicia andBukovina(August 1914 –March 1916) have been shown, research prioritiesinmodern historiography have been defined, versusmodernUkrainianand Russianhistoriographicalconceptproblems.

Keywords: historiography, the InterimMilitaryGovernor–Generalof Galicia, World War I, the Russian occupationauthorities, the Ukrainian centeredapproach, system approach, G.Bobrinskii.

Ильницкий И. В. *,преподаватель, Калушский политехнический колледж(Украина, Калуш),kolyada.i.a@yandex.ru*

Временное военное генерал–губернаторства Галичины (сентябрь 1914 г. – март 1916 г.): историографический аспект

Раскрыты основные историографические аспекты изучения функционирования оккупационной российской администрации в Галиции и на Буковине в августе 1914г. – марте 1916 г., выяснено исследовательские приоритеты в современной историографии, сделано сравнение современного украинского и российского историографического концепта проблемы.

Ключевые слова: *историография, Временное военное генерал–губернаторство Галиции, Первая мировая война, русская оккупационная администрация, украиноцентричный подход, системный подход, Г. Бобринский.*

* * *

УДК 930.2(477)

Ніколайчук О. С.
аспірант історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), onykolaichuk@gmail.com

МАТЕРІАЛИ "ПОЛНОГО СОБРАНИЯ ЗАКОНОВ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ" ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНІЇ

Розглядаються документи "Полного собрания законов Российской империи" як джерело з історії Української лінії. Виокремлено та систематизовано законодавчі акти, що торкаються питання будівництва фортець в межиріччі

Дніпра та Сіверського Дінця. Проаналізовано інформаційний потенціал матеріалів "Полного собрания законов Российской империи" для вивчення залучення українського населення Гетьманщини та Слобожанщини до будівництва та ремонту укріплень Української лінії. Розглянуто джерела до вивчення заселення лінії ландміліцькими полками та однодворцями. Визначено документи "Полного собрания законов Российской империи", які містять інформацію про забезпечення фортець Української лінії військовослужбовцями та інженерами.

Ключові слова: *укази, Українська лінія, фортеці, ландміліція, однодворці.*

В XVIII ст. Російська імперія, в контексті воєнного протистояння з Оттоманською Портою, реалізувала грандіозний воєнно–інженерний проект – мережу укріплень між р. Дніпро та Сіверський Дінець, що отримала назву Українська лінія. Укріплені лінії, в тому числі на українських землях, будувались і раніше. Так, в другій половині XVII ст. була збудована Ізюмська лінія, яка прикривала Слобожанщину. Однак Українська лінія представляла нове слово в фортифікаційному будівництві Російської держави, насамперед через залучення передового досвіду європейських військових інженерів, наприклад француза Себаст'єна Вобана та відмову від безперервності систем укріплень [1, с. 64–68].

В історичні науці ведуться дискусії стосовно ефективності та реального військового значення Української лінії, однак не підлягають сумніву наслідки будівництва системи укріплень для колонізації, заселення та, відповідно, формування етнічного складу Центральної та Південної України. Тому вивчення історії Української лінії є важливим не тільки в контексті участі українського народу у російсько–турецькій війні 1734–1739 рр., а й в цілому історії України.

Одним з найповніших комплексів джерел з історії Української лінії міститься в "Полном собрании законов Российской империи" (далі ПСЗ). Присутні в ПСЗ документи можна розділити на декілька тематичних груп: 1) будівництво фортець та укріплень; 2) залучення українського населення до фортифікаційних робіт; 3) поселення ландміліції та однодворців при Українській лінії; 4) військово–адміністративне підпорядкування укріплень; 5) військові штати фортець Української лінії.

До першої групи документів відноситься документи, в яких присутні загальні розпорядження по будівництву чи ремонту укріплень Української лінії. Початок робіт було оголошено в інструкції, виданій генерал–майорам Тараканову та Де–Бриньї 15 січня 1731 р. Хоча про плани створення системи укріплень між р. Оріллю та Сіверським Дінцем вказувалось в наказі Військової колегії генерал–майору Де–Бриньї від 30 червня 1730 р. [1, с. 8], саме в згаданій інструкції містилось розпорядження про початок будівництва. В документі було визначено місце розташування майбутніх укріплень "…от Днепра по Арели и Берестовой и между Берестовой до Донца, где быть линии, также и по Северскому Донцу до казачьих Донских городков…", тобто лінія мала розташовуватись від р. Дніпро до р. Лугані і мала прикривати як Гетьманщину, так і Слобожанщину [4, с. 362]. Однак через початок в 1734 р. війни з турками, виконати заплановане не вдалось і будівництво в основному велось в межиріччі Дніпра та Сіверського Дінця [3, с. 28].

Крім того в документі визначались особливості поселення в майбутніх фортецях українських ландміліцьких полків. Українська ландміліція – це поселенські війська, на які російська влада покладала завдання охорони південних кордонів. Ідея формування ландмілції виникла ще у Петра I під час війни з Османською імперією, однак закінчення війни призупинило формування полків. Остаточно ландміліція була сформована в 1730–х рр., коли виникла загроза початку нової війни з турками. Ландміліцькі полки набирались з однодворців Білгородської та Воронезької губернії – особливого суспільного стану, представники якого займали проміжне становище між дворянами та селянами. Однодворці платили спеціальний податок з якого і йшло фінансування ландміліції та, відповідно, несли службу в ландміліцьких полках.

Крім поселення власне військових, в інструкції висловлювалось заохочення до переселення на територію будівництва всіх бажаючих однодворців, що чітко вказує про відношення влади до Української лінії не тільки, як до військового об'єкту, а й засобу колонізації краю [4, с. 362–363].

В сенатському указі 15 червня 1731 р. було уточнено місце розташування укріплень, які тепер мали простягатись "…от вершины реки Берестовой к Змиевскому монастырю на новом приисканом месте по реке Берексе" [4, с. 477]. Крім того на основі даного указу можна визначити приблизну дату початку робіт по будівництву лінії саме як червень 1731 р.

В імператорських указах від 7 та 22 липня 1731 р. оголошувалось про назви перших двох збудованих фортець: Св. Іоанна та Св Параскеви. Самі документи досить короткі, однак вони дають змогу прослідкувати швидкість виконання плану укріплень та місце початку будівництва укріплень (р. Берестова) [4, с. 515–517].

Окремим документом визначалась передача управління будівництвом Української лінії від Сенату до Військової Колегії. Сам документ по свої суті не був законодавчим актом, а лише затвердженою на найвищому рівні доповіддю Сенату [4, с. 888].

В 1736 р. був виданий іменний указ про ремонт лінії. Видання указу стало наслідком інспекції Української лінії фельдмаршалом російської армії Мініхом, який залишився дуже невдоволеним станом укріплень. Документ містить розпорядження про надсилання 15000 робітників з Гетьманщини для проведення робіт по відновленню та вдосконаленню фортець, редутів, валів та форпостів [5, с. 836]. Це джерело є дуже важливим, оскільки містить опис самої лінії та недоліків, допущених при її будівництві. А оскільки це був офіційний документ, то це свідчить про дійсно поганий стан укріплень, на будівництво яких було витрачено значні кошти та залучено величезну кількість людей.

В документі також присутні плани влади по усуненню цих вад, зокрема: "Тое Украинской линии и по оной крепости и редуты, реданы и прочее от Днепра до Донецкой крепости, прежде закрытые места заделать и поврежденные зачинивать, а потом прочия работы производить, что к лучшему укреплению той линии принадлежит, чтоб оную от набегов в безопасности содержать. Оная линия делать почата для опасности от набегов татарских и для того ныне только наружную сторону отделывать дерном и пред нею ров, а внутр линии простой вал сделать, а о делании ж брустверов и гласис обождать, пока о том рассмотрено и от нас всемилостевешее апробовано будет" [5, с. 837].

Основний об'єм робіт по будівництву лінії виконувало українське населення. Для цього залучались козаки та селяни Гетьманщини, Слобожанщини, а також украї-

нці, що проживали на російських територіях (Воронезька та Білгородські губернії).

Розпорядження про направлення українців з Наддніпрянщини містяться в згаданих вище сенатському указі від 15 червня 1731 р. "Об укреплении Малороссийской границы и средствах к произведению работ по сему предмету" та іменному указі від 23 травня 1736 р. "О починке укреплений Украинской линии".

В першому документі оголошувалось про направлення на будівництво лінії, до раніше відправлених 7000 чол., додатково 3000 осіб з Гетьманщини. Крім власне робочої сили з найближчих до місця будівництва українських міст, окрім Києва, мали бути взяті всі необхідні матеріали та інструменти [4, с. 477]. В указі 1736 р. відзначалось про залучення, на прохання фельдмаршала Мініха, для ремонтних робіт 15 000 жителів Гетьманщини. При цьому, документі не вказується про те хто це мав бути: козаки, селяни чи ті і інші. Також в указі визначалось про набір, в разі необхідності, додаткових робітників з Малоросії та Слобожанщини [5, с. 836].

Інформація про залучення українців до фортифікаційних робіт на укріпленнях Української лінії міститься і в указі Сенату від 11 вересня 1756 р. в цьому документі вказувалось про набір з "…Малороссийских обывателей и посполитых тамошних крестьян, кроме служащих казаков" 2100 робітників та 225 возів. Пояснювався набір нестачею вільнонайманих працівників [9, с. 620].

До робіт на лінії залучались і українці Слобожанщини, Білгородської та Воронезької губерній. В сенатському указі від12 травня 1732 р. "О высылке к строению Украинской линии с Черкасских слобод работных людей по сношению с Киевским Генерал–Губернаторм Графом фон Вейсбахом" міститься повідомлення про направлення на фортифікаційні роботи 2000 слобідських козаків з возами та провіантом, згідно указу Сенату від 25 березня 1732 р. (цього документу в ПСЗ не має). В документі також міститься повідомлення про скаргу слобідської козацької старшини на втечу козаків та підпомічників, що ускладнило відправку необхідної кількості робітників [4, с. 816].

Іменний указ від 20 червня 1732 р. "О переписи Малороссиян и Слободских полков в Белгородской Губернии" визначав особливості набору робітників для будівництва Української лінії серед українців, що проживали на російських землях. Слід відзначити, що в документі вказувалось про невпорядкований набір українців для лінійних робіт, що спричинило масову втечу останніх. Для того цьому, в указі оголошувалось про поширення в Слобожанщині правил набору робітників, що використовувались в Гетьманщині [4, с. 858]. Ці розпорядження були підтверджені в сенатському указі від 14 липня 1732 р. "О наряде Малороссиян на линию работников по принятым в Малороссии правилам". В цілому, документ повторював положення попереднього указу. Новим було внесення розпорядження покарання тих, хто намагався не просто втекти з місця свого проживання, а виїхати закордон [4, с. 888].

Широко представлені в ПСЗ документи про поселення ландміліції та однодворців при Українські лінії, що не дивно, оскільки сама система укріплень в межиріччі Дніпра та Сіверського Дінця планувалась як місце дислокації ландміліцьких полків. Відповідно рішення про розташування цих військових формувань при Українській лінії міститься в згаданій вище інструкції про формування 20 ландміліцьких полків від 15 січня 1731 р. Більш детально про розташування полків розписано в імператорській резолюції на доповідю генерал–майора Тараканова від 21 березня 1732 р. Зокрема, було вирішено про якнайшвидше поселення ландміліціонерів, без сімей (це пропонував Тараканов) задля забезпечення як охорони кордону, так і охорони будівництва від нападів татар [4, с. 661].

Ряд документів стосується питання організації самого поселення та проживання ландміліціонерів. Так, в указі від 11 серпня 1732 р. основною вимогою для розташування слободи, в якій мали проживати військовослужбовці, була наявність джерела води [4, с. 897]. Указ від 21 серпня 1734 р. визначав норми будівництва будинків для особового складу ландміліцьких полків.

В 1752 р. для навчання дітей поселених при Українській лінії військовослужбовців ландміліцьких полків була організована школа, що було офіційно затверджено 13 квітня 1752 в сенатському указі "О учреждении на Украинской линии школ для обучения однодворческих и ландмилицких малолетних детей". В указі також визначались норми забезпечення сиріт [8, с. 632].

Група документів присвячена питанню переселення однодворців на Українську лінію та пошуку і покарання дезертирів. Сюди відноситься сенатський указ від 1 лютого 1745 р. про переселення на лінію безземельних однодворців. Тут також вказується і про переселення церковнослужителів, які під час перепису, висловили бажання записатись в однодворці [7, с. 302]. Окремим указом визначалось фінансування за рахунок держави переїзду згаданих вище безземельних однодворців на лінію [7, с. 352].

Проблеми дезертирства з ландміліцьких полків стосуються присутні в ПСЗ укази про покарання однодворців–втікачів, а також про висилку на лінію відставних ландміліціонерів, що поселились в Гетьманщині та на Слобожанщині [6, с. 931; 7, с. 719, 894; 9, с. 378].

Указ Сенату від 29 березня 1745 р. містить розпорядження про переселення росіян, які проживали в Гетьманщині та не знали свого походження, на Українську лінію [7, с. 351].

Окрім поселення росіян, були здійснені спроби поселити на лінії і українців. В ПСЗ присутня імператорська резолюція на подання князя Шаховського про сформування з малоросійського населення Слобожанщини та російських губерній пікінерного полку, який мав розташуватись на Українській лінії [5, с. 409]. Однак ініціатива не отримала схвалення, і формування полку з українців, й, відповідно, його поселення не Українській лінії не відбулося [3, с. 41].

Окремі документи ПСЗ містять інформація про військово–адміністративне підпорядкування фортець та укріплень, збудованих між Дніпром та Сіверським Дінцем. В затвердженій доповіді Сенату від 14 липня 1731 р. всі фортеці на території Російської імперії розподілялись на 6 департаментів. Хоча Українську лінію на той час лише розпочали будувати, майбутні фортеці були віднесені до 3–го департаменту, куди також увійшли і інші фортеці, що розташовувались в Гетьманщині та Слобожанщині (Київські фортеці, Переволочна, Глу-

хів, Чернігів, Ніжин, Полтава, Чугуїв, Харків та ін.) [11, с. 65].

Згідно затвердженій імператрицею Катериною ІІ доповіді Генерал–Фельдцейхмейстера Вільбоа "О разделении крепостей на Департаменты или округи" від 16 травня 1763 р. укріплення Української лінії увійшли до складу Київського департаменту [11, с. 251].

Група джерел стосується питання комплектування штатів фортець. Зокрема, сенатський указ від 3 серпня 1731 р. оголошувалось про направлення необхідної кількості інженерних офіцерів та кондукторів (унтер–офіцерів) на будівництво Української лінії. Конкретну кількість необхідних спеціалістів мав визначити фельдмаршал Мініх [4, с. 529]. Забезпечення військовими інженерами розглядається і в указі Сенату від 22 грудня 1758 р. "О содержании на Украинской линии при Инженерной должности Штаб, Обер и унтер–Офицеров, по учиненном Генерал–Фельдцейхмейстером Графом Шуваловым штату". В документі зазначається про утримання на Українській лінії 1 інженер–полковника, 2 секунд–майорів, 7 поручиків та 16 унтер–офіцерів, всього 26 чол., хоча в самому указі вказано про 28 осіб. Також тут вказана сума на їх утримання (2773 руб., 60 кОп. , з них на канцелярські витрати виділялось 100 руб.) [10, с. 310].

В указі від 27 січня 1731 р. міститься розпорядження про направлення на Українську лінію одного комісара, в повноваження якого входило завідування коштами, що виділялись на утримання ландміліцьких полків. Для допомоги комісару призначався крігс–комісар з офіцерів ландмілції в чині підполковника [5, с. 21].

В доповіді генерал–фельдцейхмейстера Вільбоа від 15 січня 1765 р. подається інформація про кількість гарнізонних артилерійських службовців в фортецях Російської імперії. Зокрема, на Українську лінію приходилось 244 військовослужбовців, по3 цирюльника, барабанщика та профосів (надзирачів за арештантами), 6 погоничів, 32 майстрів різних спеціальностей та 12 коней [11, с. 96].

В цілому, можна зазначити, що ПСЗ містить у собі значний комплекс документів з історії Української лінії, які висвітлюють проблеми будівництва укріплень, залучення до фортифікаційних робіт українського населення, заселення території навколо лінії, забезпечення фортець інженерами та військом. Впорядкування цих матеріалів дасть змогу більш детально висвітлити історію цієї пам'ятки фортифікаційного будівництва.

Список використаних джерел

1. Заїка Г. П. Українська лінія / Г. П. Заїка. – Київ–Полтава: Археологія, 2001. – 88 с.
2. Ласковский Ф. Ф. Материалы для истории инженерного искусства в России. Часть III Опыт иследования инженернаго искусства после Императора Петра I до Императрицы Екатерины II / Ф. Ф. Ласковский. – СПб.: Императорская академия наук, 1865. – 1022 с.
3. Пірко В. О. Оборонні споруди в межиріччі Дніпра та Сіверського Дінця (друга половина XVII – XVIII ст.) / В. О. Пірко. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. – 176 с.
4. Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое. – СПб.: Типография II Отд. Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1830. – Т. 8 (1728–1732 гг.). – 1004 с.
5. Там само. – Т. 9 (1733–1736 гг.). – 1016 с.
6. Там само. – Т. 11 (1740–1743 гг.). – 991 с.
7. Там само. – Т. 12 (1744–1748 гг.). – 962 с.
8. Там само. – Т. 13 (1749–1753 гг.). – 959 с.
9. Там само. – Т. 14 (1754–1757 гг.). – 995 с.
10. Там само. – Т. 15 (1758 – 28 июня 1762 гг.). – 1051 с.
11. Там само. – Т. 43 (Книга штатов. Отделение первое). – 865 с.

References

1. Zayika G.P. Ukrayinska linia / G.P. Zayika. – Kyiv–Poltava: Arheologiia, 2001. – 88 s.
2. Laskovskij F.F. Materialy dlja istorii inzhenernogo iskusstva v Rossii. Chast' III Opyt isledovanija inzhenernago iskusstva posle Imperatora Petra I do Imperatricy Ekateriny II / F.F. Laskovskij. – SPb.: Imperatorskaja akademija nauk, 1865. – 1022 s.
3. Pirko V.O. Oboronni sporudy v mezhyrichi Dnipra ta Siverskogo Dincia (druga polovyna XVII – XVIII st.) / V.O. Pirko. – Doneck: Shidnyi vydavnychyi dim, 2007. – 176 s.
4. Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii. Sobranie pervoe. – SPb.: Tipografija II Otd. Sobstvennoj E.I.V. Kanceljarii, 1830. – T.8 (1728–1732 gg.). – 1004 s.
5. Tam samo. – T.9 (1733–1736 gg.). – 1016 s.
6. Tam samo. – T.11 (1740–1743 gg.). – 991 s.
7. Tam samo. – T.12 (1744–1748 gg.). – 962 s.
8. Tam samo. – T.13 (1749–1753 gg.). – 959 s.
9. Tam samo. – T.14 (1754–1757 gg.). – 995 s.
10. Tam samo. – T.15 (1758 – 28 ijunja 1762 gg.). – 1051 s.
11. Tam samo. – T.43 (Kniga shtatov. Otdelenie pervoe). – 865 s.

Nickolaychuk O.S., *postgraduate student Historical faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kiev), onykolaichuk@gmail.com*

The materials of "Complete collection of laws of Russian empire" as a source of the history of the Ukrainian line

The materials of "Complete collection of laws of Russian empire" are examining as a source of the history of the Ukrainian line. The legislative acts with the information about the construction of the fortress in the area between Dnipro and Siverskiyi Donets were systematized in the article. The scientific work includes the analysis of the informative potential of the materials of "Complete collection of laws of Russian empire" for research the attraction of the Ukrainians in the construction and repair fortress of the Ukrainian line. The sources of the settlement of the line by the landmilitia and smallholders were examined in the article. The legislative acts of the providing servicemen and engineers were analyzed in the article.

Keywords: *edicts, Ukrainian line, fortress, landmilitia, smallholders.*

Николайчук О. С. , *аспирант исторического факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), onykolaichuk@gmail.com*

Материалы "Полного собрания законов Российской империи" как источник с истории Украинской линии

Рассматриваются документы "Полного собрания законов Российской империи" как источник с истории украинской линии. Выделены и систематизированы законодательные акты, затрагивающие вопрос строительства крепостей в междуречье Днепра и Северского Донца. Проанализирован информационный потенциал материалов "Полного собрания законов Российской империи" для изучения участия украинского населения Гетманщины и Слобожанщины в строительстве и ремонте укреплений Украинской линии. Рассмотрены источники для изучения заселения линии ландмилицейскими полками и однодворцами. Определены документы "Полного собрания законов Российской империи", которые содержат информацию об обеспечении крепостей Украинской линии военнослужащими и инженерами.

Ключевые слова: *указы, Украинская линия, крепости, ландмилиция, однодворцы.*

* * *

УДК94(477):271.222(470+571)"19"

Заблоцька–Сєннікова Н. В.
кандидат історичних наук, старший викладач кафедри державної служби, адміністрування та управління, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна, Луганськ), zablotskanelia@gmail.com

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВІДНОСИН РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ З РПЦ В УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XX СТ.

Досліджено та проаналізовано комплекс матеріалів з проблеми взаємовідносин держави та Церкви у 1960–1980–х рр., серед яких тематично виділено такі групи: документи виконавчих органів влади і КПРС; праці теоретиків